

Душан Гујаничић^{1*}
Институт за политичке студије

ПОЛИТИЧКА ИДЕОЛОГИЈА ДЕГОЛИЗМА^{2**}

Сажетак

Личност Шарла де Гола и његово дело су неспорно обележили неколико деценија француске и европске политике. Од вође француског покрета отпора у Другом светском рату преко утемељивача Пете француске републике 1958. широк је дијапазон области где је овај државник оставио свој дубок траг. Наша намера је да у понуђеном раду издвојимо кључне елементе његове политичке мисли која је инспирисала његову свеобухватну друштвену акцију, да укажемо на оно што је посебно аутентично у његовим политичким промишљањима и скицирамо, у домену могућег, извесне обресе једне, по нашем мишљењу, самосвојне идеологије. Истовремено ћемо се осврнути и на судбину његових идеја и тековина у данашњем политичком и историјском контексту кроз анализу деловања савремених актера у Француској и Европи.

Кључне речи: деголизам, сувереност, национална независност, визија, историјска улога

Уобичајена пракса и логичан захтев приликом писања научних или стручних радова је дефинисање или барем разјашњење кључних појмова од чијег разумевања зависи садржина и дух одређене тематике. У нашем раду такав кључни појам је идеологија. Наслов текста нашег текста, иако на први поглед јасан и недвосмислен, може да изазове одређена питања, па чак и легитимне

¹ *Истраживач-сарадник

² **Овај рад је настао у склопу истраживачког рада аутора на пројекту: Демократски и национални капацитети политичких институција Србије у процесу међународних организација (бр. 179009), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

сумње. Најпре, да ли уопште постоји једна систематски изграђена политичка идеологија чији би утемељитељ био Шарл де Гол? Иако ће већина аналитичара и истраживача, имајући у виду пословичну и несумњиву генералову суревњивост према идеологијама као таквима, с правом дати негативан одговор на постављено питање, ми ипак сматрамо да постоји одређени, јасно препознатљив корпус његових заокружених мисли и идеја које заслужују да буду посебно проучене и представљене научној и широј јавности код нас.

Као и код сваког дела које је посвећено мисли и деловању једног човека и овде би било сасвим легитимно поставити питање због чега посветити посебну пажњу Шарлу де Голу. Ова велика личност то заслужује свакако из више разлога. Најпре, то је вероватно једини француски државник савременог доба који је у току своје каријере морао да се бори са толиким бројем разноврсних и тешких изазова по Француску: војна окупација земље 1940. године, процес деколонизације афричких и азијских колонија кроз ратове у Вијетнаму и Алжиру почев од 50-их година, непосредна претња војним пучем дела незадовољних генерала кризом у Алжиру а самим тим и грађанским ратом, латентна претња од комунистичког фактора у земљи непосредно при крају Другог светског рата и касније, борба за националну независност и „трећи пут“ између Вашингтона и Москве, мајска побуна у земљи 1968. године итд. Већину ових великих изазова је овај државник стоички и углавном успешно изнео тако да Шарл де Гол у данашњем свету представља пример оних личности које су стекле свеопште поштовање и око чије позитивне историјске улоге је успостављен готово консензус. Па ипак, није одувек било тако, поготово у одређеним историјским моментима где је био веома усамљен у свом деловању. Овај војник, државник и писац³ ерудитске ширине је прошао дугачак пут од дечака из Лила до историјске личности током свог осамдесетогодишњег живота (1890-1970).

У нашем раду ће ради бољег и целовитијег разумевања теме овог чланка бити изложене и одређене, кључне историјске чињенице везане за релевантне периоде чије је познавање неопходно за разумевање било које политичке акције, мисли или идеологије, па тако и Шарла де Гола. Ми ћемо у овом раду размотрити политичку

3 Ово последње својство је вероватно најмање познато широј публици. Де Гол је наине од раног детињства показивао велику страст ка перу и у току свог живота је написао одређени број књига, од којих је свакако најпознатије дело Ратни мемоари, као драгоцен историјско сведочанство о Другом светском рату. Ту вреди издвојити и његова стручна дела из области војне доктрине из 30-их година којим је пророчки и темељно указао на нужне реформе војске и одбрамбене доктрине, чији је изостанак, између осталог, и довео до националног слома 1940. године. Поменимо успут и да је његов књижевни таленат препознат и кроз званичну номинацију за Нобелову награду 1963. године.

мисао и деловање генерала кроз призму: 1) међународне политике и односа, 2) европског питања, и 3) стварања новог политичког поретка у земљи.

1. ИДЕЈА НАЦИОНАЛНЕ ВЕЛИЧИНЕ И ПОЛИТИКА НЕЗАВИСНОСТИ У МЕЂУНАРОДНИМ ОДНОСИМА

Просечан познавалац лика и дела генерала де Гола би вероватно у првом маху његово име повезао са улогом вође француског покрета отпора у Другом светском рату. И неспорно би имао право јер је та улога лансирала Шарла Де Гола ка будућој националној мисији коју је испуњавао малтене до последњег дана свог живота. Међутим, ова несвакидашња личност је својим целокупним деловањем далеко превазишла ту улогу преко које је постала позната и ван граница Француске.

Кад се разматра политичка мисао Шарла де Гола, чини нам се нужним да издвојимо једну идеју, једну реч која представља почетак и крај, алфа и омегу његове националне мисије: то је идеја националне величине. На самом почетку његових чувених Ратних мемоара он каже: „Целог свог живота стварао сам себи извесну представу о Француској. Надахнуту осећањем колико и разумом. Оно осећајно у мени, наравно, замишљало је Француску као принцезу из бајке или Богородицу са фреске, којој је додељена узвишена и изузетна судбина. Нагонски сам осећао да је Провиђење створило Француску за потпуне успехе или изванредне несреће. Ако би се пак догодило да просечност обележи њена дела и подвиге, чини ми се да би то била нека бесмислена аномалија коју треба приписати грешкама Француза а не духу отаџбине. Али ми је и позитивна страна мога духа говорила да је Француска верна себи само ако се налази у првом реду...”⁴

Овај надахнут приказ његовог односа према отаџбини у сликовитом, литерарном тону прожима целокупно његово интелектуално, па самим тим и политичко биће, од самог рођења у Лилу 1890. године под Трећом Републиком па до смрти 1970. под Петом Републиком која је остала његов својеврсни животни споменик. Поменути осећај величине као логичног пратиоца има идеју националне независности. У том контексту он нема никакву дилему када каже: „Одувек, као и данас, ја имам о Француској извесну идеју. Под тим желим да кажем да је она нешто веома велико, веома посебно... Тачно је, Француска мора имати своју посебну улогу, а да би имала

⁴ Шарл Де Гол, *Ратни мемоари I*, Просвета, 1968, стр. 1.

своју посебну улогу она мора бити Француска⁵. Ова тврдња која на први површан поглед може деловати као таутологија има своју савршену логику у деголистичком мисаоном систему. Једноставно, Француска с обзиром да је велика мора бити и независна. Другим речима, независност је управо оно преко кога се и одражава величина једне земље, њен нераскидиви и најприроднији могући пратилац. Имајући у виду оволико истицање француске посебности питање које се може логично поставити је ко би био тај противник или евентуално непријатељ који би угрозио француску самобитност и независност до које генерал толико држи?

Одговор на то питање је једноставан и лапидаран (да ли и изненађујући?) – у деголистичкој визији то је у првом реду, мада не и искључиво, англоамерички фактор, с којим су одржавани веома сложени односи који ће бити предмет анализе у следећем одељку.

1.1. Однос са англо-америчким фактором

Де Голов однос са Великом Британијом и поготово Сједињеним америчким државама се може анализирати и пратити практично од првих дана његовог боравка на британском тлу као вође француског покрета отпора од јуна 1940 године. По својој сложености и последицама које је произвео овај однос заслужује посебно место приликом разматрања деголистичке политичке мисли и деловања, тако да ће он неизоставно представљати једно од тежишних тачки овог рада. Као што ћемо видети, у склопу тог односа је било више „неуралгичних“ момената који су упечатљиво обележили односе између де Гола и англо-америчких политичара и власти.

Претходна констатација, с обзиром на значај и последице поменутог односа, захтева одређено појашњење и краће историјско подсећање појединих незаобилазних чињеница. Наиме, након војног слома Француске пред налетом немачких трупа у пролеће 1940. француска влада је потписала примирје, у основи капитулацију, и скупштинским путем је изабран маршал Филип Петен, некадашњи херој из Првог светског рата, као нови шеф „државе“, то јест, суштински посматрано, новог марионетског режима у тесној зависности од немачког окупатора. Земља је административно подељена на окупирани део и „слободну“ зону са седиштем у Вишију, одакле и уобичајени назив „вишијевска“ Француска за оно подручје које је контролисао Петенов режим. Једини човек из државног и војног апарата који од почетка није прихватао такав расплет, не мирећи се ни у ком случају са капитулацијом земље и губитком њене час-

5 Charles de Gaulle, *Mémoires d'espoir*, Plon, 1999, p. 954-955.

ти је управо био Шарл де Гол, који је прешавши Ламанш позвао француски народ из Лондона на наставак борбе и стварање мреже отпора.⁶ Од тог момента почиње његова тесна сарадња са британским премијером Винстоном Черчилем који је, иако увиђајући сву потребу организовања једног француског покрета отпора, настојао да га држи у строгој потчињености онемогућавајући директно или прећутно де Гола да делује у пуном капацитету. Истовремено, прошло је и више месеци пре него што је генерал постао признат у званичном својству представника једине легитимне француске власти од стране британске владе. Такво, савезништво из нужде, је са мање или више трзавица трајало до самог краја рата, а врхунац тензија је досегнут са већим „братам“ англоамеричке породице с обзиром да је тадашњи председник САД-а Френклин Рузвелт гајио нескривену суревњивост према де Голу сматрајући га неком врстом „приученог диктатора“. Током времена, при самом крају рата, а нарочито од 1944. године и чувеног англоамеричког⁷ искрцавања у Нормандији почев од дана „Д“ 6. јуна те године, размере (полу) неискреног савезништва су постајале постепено све видљивије. С једне стране, генерал је дословно до дан-два пред савезничку инвазију на његову земљу држан по страни што се планова и информација тиче, а с друге стране, Де Гол је временом дошао у посед сазнања да се за Француску припрема неко одређено време (вероватно већ од 1943.) уназад својеврсни план звани АМГОТ (*Allied Military Government of Occupied Territories*), односно „Војна савезничка управа окупираних територија“. Овом унапред разрађеном операцијом се настојало успостављање фактички једне меке окупације Француске кроз рехабилитацију извесног броја функционера марионетског Петеновог режима (1940-1944) који би уз америчку свесрдну финансијску и логистичку потпору били постављени као будућа влада „нове“ Француске. Овај план је, поред тога, подразумевао и стављање у оптицај „националне“ валуте (франка) коју су Американци већ унапред отштампали и предвидели за употребу. Исто тако, вреди нагласити и да дотични план није био предвиђен искључиво за Француску већ су Американци спровели своју војну управу у читавом низу земаља: Италији, Данској, Холандији итд. Сазнавши за ове планове који су му већ од почетка указивали на поновни губитак националне независности и суверености иако

6 То је у историји остало познато као чувени „апел 18. јуна“ упућен преко радија Би-Би-Си (BBC). Тим путем се он у више наврата оглашавао и указивао на даље кораке у вођењу отпора против окупатора.

7 Поред америчких и енглеских трупа које су чиниле главнину савезничких снага, био је ангажован и један број канадских, као и аустралијских јединица. У том смислу, горе наведени придев „англоамерички“ је морао бити овде појашњен.

овог пута од другог актера и несумњиво у много мекшој (али и перфиднијој) форми, генерал је снагом свог ауторитета и утицаја, као и својом пословичном упорношћу, успео да их осујети.

Након завршетка рата, под режимом Четврте Републике (1946-1958) Шарл де Гол је имао само пролазну улогу те, повукавши се већ од 1947. у привремену политичку пензију, није имао прилику да води државне послове те ни да долази у контакт самим тим са америчким и британским властима. По повратку генерала на власт, током кратког председничког мандата Џона Кенедија (1961-1963) и поред извесних неслагања (као на пример питање француске нуклеарне самосталности, нимало по вољи Американцима) примећен је одређени напредак у француско-америчким односима праћен искреним поштовањем које је Кенеди имао за вођу француског покрета отпора. Међутим, после Кенедијевог убиства ствари се погоршавају већ следеће године поводом обележавања двадесетогодишњице искрцавања у Нормандију. Генерал, доследан својој специфичној визији части, како личне тако и отаџбинске, није заборавио делимично понижавајући третман који је он (а самим тим у његовој свести и Француска) доживео приликом припреме савезничког искрцавања у Нормандију 6. јуна 1944. Скрајнут од главних планова и информисан у последњи час о изабраном датуму за операцију од стране англо-америчких војно-политичких стратега, он није могао ни желео две деценије касније да пређе преко тога, те је свесно изостао са комеморације на његовом „рођеном“ тлу, у Нормандији. Символички домет оваквог потеза итекако својственог генераловој личности је наравно свима био јасан.

Међутим, неспорно највећи удар на француско-америчке односе, или барем нешто што бисмо означили као кулминација њиховог нестабилног одвијања, се десио у пролеће 1966. године. Де Гол је наиме предузео радикалан потез иступања Француске из интегрисаног система командовања НАТО-а, односно из система јединственог доношења одлука.⁸ Организација Северноатлантске алијансе је првобитно имала седиште у Паризу почев од свог оснивања 1949. да би касније услед генераловог једностраног потеза нужно морала преbacити седиште, конкретно у Брисел. У том контексту, генерал није имао никаквих илузија јер по њему „Атлантска алијанса није ништа друго до војно и политичко потчињавање западне Европе Сједињеним америчким државама“.⁹ Имајући то увек у виду он је желео да сачува за Француску по сваку цену из-

8 То није био, како се може погрешно чути каткад, излазак Француске из самог НАТО-а. Формално, ова земља је и даље задржала чланство у организацији али са прилично посебним статусом неке врсте “*corpus separatum*”.

9 *Mémoires d'espoir*, *ibidem*, стр. 134.

вестан маневарски простор како би она могла у сваком конкретном случају да сама одлучује о свом поступању ако би постојала опасност од усвајања одлука и повлачења потеза унутар НАТО-а који би угрожавали француске националне интересе. Да је он ову организацију посматрао као привремени аранжман за своју земљу, па и неку врсту нужног зла, види се недвосмислено и даље из његових „Мемоара наде“: „Француска... настављајући и даље да припада начелној коалицији установљеној за случај непријатељске агресије Вашингтонским споразумом, настојаће пре или касније да изађе из НАТО система, тим пре што ће се она снабдети нуклеарним наоружањем... Изнад свега, политичка независност...нам је неопходна да бисмо опстали у будућности“.¹⁰ Де Гол је јасно и исправно увидео током времена да је прошла реална опасност од совјетске, комунистичке инвазије на запад која је објективно фигурирала првих послератних година, те је сходно томе (а снабдевши претходно земљу нуклеарним оружјем као најјачом залогом) повукао овакав далекосежан потез.

У склопу разматрања његових односа са Англосаксонцима незаобилазно је питање генераловог односа према Канади и поготово Квебеку, као историјски француској провинцији у оквиру ове земље.¹¹ Коначан губитак Канаде након пораза у рату против Енглеза 1763. године није истовремено значио и престанак сваког утицаја француског елемента на том простору. Бројно и територијално релативно концентрисано франкофонско становништво је опстало током векова уживајући извесну форму аутономије кроз провинцију Квебек. Шарл де Гол је после дужег времена, вероватно и читавог низа деценија, први француски државник који је отворено покренуо питање статуса франкофонске провинције, федералне јединице Квебек у оквиру Канаде. Његов свефранцуски приступ националном питању и жеља да се ојачају везе са прекоокеанским „рођацима“ га је просто терао на акцију, па и неке радикалније потезе. У том смислу је као веома погодна прилика послужила његова, сада се већ може рећи чувена, посета Канади у јулу 1967. године. Сплетом околности његово обраћање окупљеној маси грађана у Монреалу, престоници Квебека, се завршило, између осталих, његовим громогласним слоганом: „Живео слободни Квебек“! Тиме је де Гол изазвао својеврсни дипломатски инцидент и отказивање посете Отави и федералним властима Канаде. Ова посета, прва и истовремено последња Канади, је оставила значајан

¹⁰ *Mémoires d'espoir*, ibidem, стр. 143.

¹¹ Француско присуство у Канади датира још из прве половине XVI века. Француски краљеви су имали амбицију да прошире своје поседе и у том делу света, тако да је прва експедиција пућена ка северноамеричком тлу 1534. под вођством Жака Картијеа.

траг у свести многих канадских Француза¹² током наредних деценија и у великој мери подстакла њихову борбу за независност. Остварење тог циља је најближе било на референдуму за независност Квебека 1995. године који су присталице независности изгубиле за мање од једног процента.

При крају овог дела посвећеног односу Шарла де Гола према англо-америчком фактору није згорег препустити реч самом генералу: „Дакле овако! Ја нисам антиамерички настројен само зато што тренутно не следим Американце свуда, а поготово у политици коју они воде у Азији (рат у Вијетнаму, прим. аут.). Потпуно је тачно да их ту не подржавам. Према томе, ако то некеме значи да сам ја антиамерички настројен, ја ту не могу ништа, али водимо рачуна увек о чињеницама“.¹³

Овај његов амбивалентни став, који се нама чини као својеврсни прећутни, „непризнати“ антиамериканизам (а у основи као облик антиимперијализма), изречен у председничкој кампањи 1965. године, чини се да најбоље сажима суштину овог односа. Или, другим речима, могло би се резимирати као: „ваши смо савезници по жељи или нужди, али ваши поданици ни у ком случају“. У том својеврсном политичко-дипломатском надмудривању деголистичка политика је, према доминантно раширеном мишљењу, постигла неспорни успех, што потврђују и речи Хенрија Кисинџера, каснијег америчког државног секретара: „Током 60-их година наша европска политика се у великој мери састојала од узалудних покушаја да изолујемо Француску“.¹⁴

1.2. „Источна“ политика Шарла Де Гола

Шарл Де Гол је свакако био свестан чињенице да Француска припада Западу, односно западном крилу хришћанске цивилизације. Географски, културолошки, историјски посматрано, у то нема никакве дилеме. Међутим, он је итекако био свестан и свих политичких сложености и цивилизацијских разноликости планете и у том контексту је имао несумњиву жељу и амбицију да Француску нипошто не ограничи у свом деловању и утицају на западну хемисферу. Његова идеја водила је у том погледу сасвим јасна:

12 „Француски Канађани“ или „Канадски Французи“ су два израза које је Де Гол редовно користио, мада је уобичајенији и чешћи израз данас „франкофони Канађани“ или „Квебечани“, и то превасходно, наш је утисак, из прећутог разлога политичке коректности. Шарл де Гол пак није имао разлога, нити је желео, да ни језички ни суштински превише околиша у квалификацији појава и света око њега.

13 *Mémoires d'espoir*, ibidem, стр. 969.

14 <http://www.gaullisme.fr/2017/10/11/entre-de-gaulle-et-les-etats-unis-les-dessous-dune-guerre-de-30-ans/>

„Ми смо дужни да појмимо свет онакав какав он јесте, да деламо и живимо у таквом свету...То значи да Француска не сме себи ограничавати било какву могућност“.¹⁵ У том и таквом свету „не постоји ниједан разлог због којег бисмо ми искључили добре односе са овом или оном државом“, јер „ми смо народ који је створен да гради, да потпомаже међународну сарадњу“.¹⁶ У склопу исте визије је и његово уверење да је „мисија Француске да дела за општи интерес“ с обзиром да је „Француска светло света чији геније треба да обасјава васиону“.¹⁷ Овакав надахнути излив патриотизма (па вероватно, истине ради, и француског национализма) је неспорно плод његове дубоке вере у универзалистичку улогу своје земље, узгред речено врло ретке у толиком степену у новијој француској историји, једне заиста ватрене вере која је временом постала заштитни знак политичке мисли генерала на основу које је он градио своју целокупну политичку мисао и дело. Односно, како је то већ примећено, то је „убеђење које имају Французи да морају да размишљају не само за себе, већ и за остатак света“.¹⁸

Када се ова важна чињеница узме у обзир онда није тешко разумети његово послератно „источно отварање“ према Русији и Кини. Човек као Де Гол са огромном и разноврсном културом није могао сметнути са ума историјску величину и велике идеолошке разлике са болшевичким режимом у Москви нису у деголистичкој визији света могле избрисати потребу сарадње између Француске и Совјетског Савеза. У том смислу су одржавани и одређени контакти између француског покрета отпора у Лондону и Стаљиновог режима у Москви и током самог рата. Примера ради, једна ескадрила француских авиона (*Normandie-Niemen*) је упућена као помоћ Црвеној армији, а при крају рата, у децембру 1944. године, је потписан у Москви између две стране „Споразум о међусобном савезништву и помоћи“ инспирисан добрим делом и жељом Де Гола да Француској обезбеди бок и отвори врата сарадње и на другој страни света с обзиром на претећу америчку доминацију у готово сваком смислу у послератном периоду. Та сарадња и међусобно разумевање су настављени и након Стаљинове смрти током владавине Никите Сергејевича Хрушчова кроз међусобне посете њега и Де Гола Москви¹⁹ и Паризу. У прилог тврдње о специфичном,

15 *Mémoires d'espoir*, ibidem, стр. 970.

16 *Mémoires d'espoir*, ibidem, стр. 971.

17 Alain Peyrefitte, *C'était de Gaulle*, Edition de Fallois/ Fayard, 1994, стр. 283-284.

18 Sudir Hazareesingh, *Ce pays qui aime les idées- histoire d'une passion française*, Champs d'histoire, 2015, стр. 22.

19 Нарочито је Де Голова посета Москви 1966. године оставила на савременике упечатљив утисак. Приређен му је велики дочек и озбиљан програм посете широм многих места у

а у основи позитивном односу према Русији може да посведочи и једна, наизглед безначајна опаска. Ради се наиме о генераловом сталном инсистирању управо на речи „Русија“ или пак „совјетска Русија“ у обраћању, и поред званичног назива земље СССР. Нама се чини да је тиме индиректно желео да укаже да је, и поред тренутног комунистичког режима, „права“, историјска Русија увек ту, и да ће надживети све промене режима и идеологије, укључујући и тада владајућу комунистичку. Таква претпоставка, имајући у виду поготово генералов смисао за симболичне поруке и вербално изражавање, нам се чини сасвим основаном.

Што се пак друге велесиле источне хемисфере тиче, Шарл де Гол је и према Кини имао изграђен став и препознатљиву политику. Иако несумњиви противник сваке тоталитарне, па самим тим и комунистичке идеологије (и у њеној кинеској форми), његова флексибилност у меандрима геополитике је и овде дошла до изражаја. Комунистички режим Мао Цетунга, успостављен 1949. године након коначне победе над националистичким снагама Чан Кај Шека, је изазивао разумљиви одијум у западној хемисфери. Уосталом, сама чињеница да Кина није заузимала своје стално место у Савету безбедности УН све до 1971. године довољно говори о изолованости владајућег кинеског режима.²⁰ Међутим, све то није спречавало Шарла де Гола да и по овом питању издвоји став Француске на међународној сцени, а поготово у окриљу западног света. Француска је прва међу западним земљама признала Народну републику Кину, и то почетком 1964. године. Очекивано, и за овај државни гест би се упориште посредно могло пронаћи у његовим списима: „Француска... жели да буде у практичном, директном, плодотворном односу са свима и она то и чини, верујте! Рећићу чак да тренутно у свету, ако обратите пажњу, она једина то и чини...“²¹ Школски пример онога што многи у теорији зову *realpolitik* генерал је отворено примењивао у пракси.

Овде је дакле неопходно учити и подвући ту посебну, суштинску црту деголистичке политике - то је у основи једна специфична комбинација националног романтичарског идеализма с једне стране, и једног видљивог реалполитичког прагматизма, с друге стране. Чак бисмо били склони да тврдимо да је ово друго у осно-

СССР-у, укључујући и обилазак неких нуклеарних постројења и индустријских погона. Потписани су притом бројни двострани споразуми о сарадњи у многим областима. „Једини западни пријатељ“ Совјетског савеза се задржао у посети 12 дана, што је још један показатељ са колико озбиљности је пришао јачању француско-руских односа.

20 Уместо Кине, стално место у Савету безбедности Уједињених нација све до наведене године је заузимао представник антикомунистичког режима на Тајвану (у том периоду под називом Формоза).

21 *Mémoires d'espoir*, ibidem, стр. 971.

ви средство за остварење оног првог – кроз један флексибилан геополитички прагматизам постићи националну величину и независност. Код овако (наизглед) супротстављених и непомирљивих ствари као што су ове претходно наведене које је Шарл Де Гол вешто спајао у свом политичком деловању, јасно је да је стаза оваквог својеврсног одржавања политичке равнотеже између два светска гиганта какви су САД и СССР била релативно уска и да је захтевала личност веома јаких уверења, посебног историјског надахнућа и неспорне политичке вештине.

2. ЕВРОПСКО ПИТАЊЕ И УЛОГА ФРАНЦУСКЕ

Европско питање је једно од оних где је мисао Шарла Де Гола по нашем суду ванвременски актуелна, иако је тренутно, а ми верујемо ипак привремено, напуштена. Након Другог светског рата у разореној Европи, а првенствено у њеном западном делу, постојала је, објективно говорећи, идеја повезивања и сарадње европских народа. У послератном европском контексту прва детерминанта у одлучивању и деловању западне Европе је био страх од комунизма, односно од евентуалне инвазије Црвене армије. Тај реални страх је најпре довео до стварања НАТО-а са првобитним седиштем у Паризу 1949. године, а онда затим и до првог институционалног облика организовања западноевропских земаља кроз Европску заједницу за угља и челик 1951. године са Француском, Западном Немачком, Италијом, Белгијом, Холандијом и Луксембургом као земљама оснивачима. Та заједница је проширена 1957. године оснивањем Европске економске заједнице са основним циљем стварања и јачања заједничког тржишта и царинске уније. Битно је притом напоменути да су се ови почетни подухвати у изградњи европске „куће“ поклопили временски са привременим повлачењем генерала из јавног, па тако и политичког живота. Наиме, у периоду од неких 10-ак година (1947-1958) које се у литератури обично називају «*traversée du désert*“ или у буквалном преводу „прелазак преко пустиње“, он се у потпуности повукао на своје имање пишући ратне мемоаре и гледајући у тишини нарастајућу кризу у земљи коју слаби режим Четврте Републике није никако ни знао ни могао да реши.

Са његовим доласком на чело државе 1958. године Шарл де Гол је добио прилику да спроведе своју политику „европских интеграција“ данашњим језиком говорећи. Која је његова основна идеја по том питању? То је најпре један суви рационализам и врло изражени прагматизам. Односно, „Француска, гледајући строго са

становишта свог националног интереса...нема, отворено говорећи, потребу за неком организацијом Западне Европе... Међутим, она тежи практичном, а ако је могуће, и политичком приближавању...²² За Де Гола, уједињена Европа има смисла само у оној мери у којој одговара интересима свих европских народа и у којој сваки од тих народа појединачно може да очува своју националну самобитност, идентитет и посебне интересе. Такав став сходно доследној логици онда подразумева и самосталност једне такве „европске Европе“ наспрам осталих спољних чинилаца, а у првом реду Сједињених америчких држава. Де Гол је притом био сасвим свестан своје издвојене позиције у односу на остале европске политичаре у геополитичком контексту Европе током 50-их и 60-их година прошлог века. Тако, на пример, он каже током 1964. године: „Ако су наши суседи одбили да следе позив Француске за јединством и независношћу једне европске Европе, то је донекле и због тога што, у складу са својом традицијом, осећају бојазан од нашег вођства, али нарочито због тога што је у стању хладног рата у коме се свет налази њихова првенствена жеља да уживају америчку заштиту. Дакле, по том питању ми имамо другачије виђење од њих. Они виде ствари онаквим какве су оне биле пре петнаест година (у доба оснивања НАТО-а 1949, прим. аут.). Ми то видимо другачије.²³ Дobar пример оваквог концептуалног размимоилажења о изгледу будуће Европе можемо видети рецимо кроз однос Француске и Италије. Две историјски и културно блиске нације нису током читавог деголистичког периода успеле да пронађу до краја заједнички језик по овом питању. Тако рецимо италијански председник Антонио Сењи (*Antonio Segni*) приликом посете Паризу 1964. није крио разлике у виђењу са Де Голом: „Француска и Италија се у потпуности могу развити само кроз Европу. Једну уједињену Европу, али никако затворену, већ отворену ка свим партнерима који прихватају да се уједине у слободи и демократији“.²⁴

Европа је дакле према деголистичкој визији требало да представља једну хомогену групу земаља међусобно усклађених интереса чије политичке и економске амбиције не би смеле никако да дођу међусобно у сукоб. Земље које ће у тесној сарадњи солидарно сарађивати, али без икаквих примеса (и то је сигурно најважнија тачка његове мисли овде!) било каквог наднационалног приступа у циљу евентуалног стварања неке европске „супер-државе“ лишене стварног идентитета и вођена од стране безначајних европских бирократа.

22 *Mémoires d'espoir*, ibidem, стр. 142.

23 *Mémoires d'espoir*, ibidem, стр. 158.

24 Serge Bernstein, *L'Italie dans la pensée et le discours du general de Gaulle*, стр. 77, De Gaulle et l'Italie. Actes du colloque de Rome (1er-3 mars 1990).

У сржи европске тематике за генерала се налазило питање будућих француско- немачких односа. Односи двеју великих нација су свакако били значајно обележени и оптерећени свим ратовима које су две државе међусобно водиле, почев од француско-пруског рата 1871. године па све преко Првог и Другог светског рата. У том погледу, Шарл Де Гол је сматрао да „нова“ Европа мора да почива на чврстом будућем француско-немачком савезништву како би једном за свагда престали француско-немачки ратови који су разарали Европу. У циљу реализације такве политике је и потписан Споразум о помирењу и сарадњи између Немачке и Француске 1963. између Шарла Де Гола и Конрада Аденауера у чијој личности је генерал пронашао правог саговорника и савезника за остварење своје визије Европе. „Французи и Немци морају постати браћа. Братство два народа мора постати нешто елементарно“.²⁵ Иако на први поглед овакав излив добронамерности ка германском елементу против кога је ратовао у два светска рата може деловати чудан, па делом и необјашњив, он заправо и није изненађујући ако се до краја проникне у деголистичку логику поимања државне политике. Јер, „чињеница да он познаје само једну доктрину – интерес Француске“²⁶ указује на објашњење оваквог става. У послератном контексту нарастајуће моћи Сједињених америчких држава као објективно главног добитника Другог светског рата, Француска као сила „средњег ранга“, односно као сила која се бори да поврати своје некадашње политичке позиције, мора имати у будућности обезбеђен бок са истока у циљу мирног развијања својих потенцијала и моћи и одбрани своје независности и суверености. У том политичком науку, француско-немачко сукобљавање мора постати прошлост, док би савезништво са Немачком требало да постане незаобилазан елемент. Ако се притом узме у обзир и његов нескривено подозрив став према могућности и жељи Велике Британије²⁷ да заузме своје равноправно место у оквиру Европске економске заједнице, а чије приступање тој организацији је он доследно спречавао,²⁸ онда је јасно да сем будућег савез-

25 *C'était de Gaulle*, ibidem, стр. 153.

26 Michel Tauriac, *Vivre avec de Gaulle*, Plon, 2008, стр. 241.

27 И поред ратног савезништва и несумњиве чињенице да су пружили уточиште француском покрету отпора с њим на челу, Де Гол никад није могао (а чито ни хтео) да се ослободи својеврсног анти-англосаксонског осећања, у културолошком, па рекло би се делом и у цивилизацијском смислу. С једне стране, он је умео да ода признање енглеским и америчким војним успесима у оба светска рата, али са друге пак стране је био убеђен у политичку неискреност и хегемонистичке тежње англо-америчког двојца. У том контексту он указује на „својеврсно англосаксонско лицемерје које своју хегемонију скрива иза моралне забринутости“ (*Vivre avec de Gaulle*, ibidem, стр. 630-631).

28 Француски вето који је био суштински једина препрека уласку Велике Британије у Европску економску заједницу је фактички повучен тек 1973. године током председничког мандата генераловог наследника Жоржа Помпидуа. Тај генералов вето је био узрокван

ништва с Немачком он и није имао нарочити велики избор.

3. ПЕТА ФРАНЦУСКА РЕПУБЛИКА КАО ТЕМЕЉНИ ПРЕОБРАЖАЈ СИСТЕМА

Његов повратак на власт је најтешње повезан са кулминацијом кризе у Алжиру и отвореном побуном дела официра који су претили да преузму полуге власти и прошире утицај и на европски део Француске. Просто речено, претња војним ударом у земљи 1958. године је била врло реална. Режим умируће Четврте републике није имао ниједног другог излаза до да се обрати Шарлу де Голу као последњој нади за излазак из велике кризе, са саме ивице понора. Генералово лично дело не заостаје ни мало по својој амбицији или обиму ни у домену унутрашње политике. Он је управо и врло свестан чињенице да су неодговарајући политички систем као и слабост политичке елите земље пресудно допринели урушавању француске моћи и престижа који су кулминирали војним и националним сломом 1940. године.

3.1. Стање пре повратка на власт

Стање у Француској које је Шарл Де Гол затекао преузимањем власти (најпре премијерске дужности у мају 1958, а затим председничке крајем те године) је било све сем стабилног и обећавајућег. Проблема је било много а успешних решења мало на видiku. Доста сликовит приказ тог стања је дао и један од познатијих деголистичких министара Ален Перфит²⁹ (*Alain Peyrefitte*) када говори на пример о француском држању у међународним односима у периоду пре 1958. године: „Водећи послушничку спољну политику према Американцима с једне стране и колонијалну политику против које су се управо они борили с друге, Француска је на себе истовремено навукла суревњивост западног света и изазвала тензије са источним блоком. То је било превише. Али најгоре од свега је било то што је наследница Револуције из 1789. била презрена од стране пролетерских нација. Парламентарци (француски, прим. аут.) које сам сретао су видели својеврсну доследност у једном систему где су колоније биле подређене Паризу, а Париз Вашингтону. Зашто онда и Француска не би била један протекторат с обзиром да и

жељом да се из „европске породице“ искључи својеврсни убачени елемент, односно „тројански коњ Сједињених америчких држава“, како је де Гол третирао Велику Британију.

29 Ради се о личности која је заузимала више министарских функција под Де Головом влашћу, а касније обављала дужности и у дипломатији. Дакле о некоме ко је био врло релевантан и упућен у све догађаје током година о којима говоримо.

она има протекторате?³⁰ Наведено запажање једног од генералових каснијих министара на врло уверљив начин показује дубину кризе, недостатак озбиљне политичке визије и мањак међународног кредибилитета Четврте Републике на издисају. Овај политички поредак који је својим трајањем једва пребацио једну деценију (1946-1958) је свакако један од најнестабилнијих, а самим тим и најслабијих које је Француска имала у својој модерној историји. Тај режим објективно, с обзиром на број влада које су се под њим измениле (укупно 22 за 12 година!) није могао да успешно и трајно реши ниједан од бројних проблема који су опхрвали земљу. Постепени распад колонијалног царства, бројне министарске кризе и узастопни падови влада, лебдећа претња војним ударом једног броја незадовољних генерала ратним дешавањима у Алжиру, економска нестабилност и висока инфлација...у таквом стању је Шарл Де Гол дословно био „умољен“ да се реактивира из (привремене) пензије како би преузео власт и „гасио пожар“ у трошној грађевини Четврте републике.

Основна и темељна претпоставка од које полази Шарл де Гол у свом промишљању нужног институционалног преображаја је да су режими Треће (1870-1940) и Четврте (1946-1958) Републике својом вишедеценијском слабашћу и инертношћу пресудно допринели паду моћи и угледа француске државе што је и произвело војни и национални слом 1940. године, али и неиздрживу пат-позицију у алжирском рату (1954-1962). Ова два политичка режима, у основи готово идентична, фаворизујући свемоћ парламента и нестабилност влада (а уз шефа државе који је биран скупштинским путем уз углавном церемонијална овлашћења) није могао да одговори захтевима времена и бројним изазовима држави и друштву. У таквом једном контексту, генералова осуда онога што је он презриво називао „режим партија“ је потпуна и без изузетка. Он превасходно сматра да председник Републике мора бити апсолутно изнад дневних страначких борби и често јалових партијских свађа као својеврсни државни арбитар и водич нације кроз „ходнике“ садашњости и будућности, уз озбиљно уважавање и познавање прошлости.

3.2. Де Голов однос према идеологији и странкама

Као и у свакој политичкој анализи нечијег лика и дела потпуно је легитимно и очекивано питање идеолошке опредељености дотичне личности. Такво питање, природно, се може поставити и код разматрања генералове политичке мисли и деловања. С обзиром

³⁰ Alain Peyrefitte, *Le mal français*, Plon, 1976, стр. 46-47.

да је он на политичку позорницу ступио силом историјских прилика из потпуно другачијег, војничког света, јасно је да није имао класичан политички пут пре тога, нити му је била блиска стандардна политичка комбинаторика и уобичајен партијски живот. У том смислу ни његов однос према некој посебној идеологији није могао бити нарочито изражен у смислу претераног везивања. Па ипак, имајући у виду његово аристократско-буржоаско порекло, његову склоност ка „старинској“ визији отаџбине, његово природно ауторитативан став, војнички миље из кога је потекао, његове традиционалне манире и ставове по многим питањима, Шарл Де Гол је некако „природно“ и прећутно био сврстан у десницу, дакле конзервативни блок. Историјско-политички контекст у земљи у том погледу је био доста специфичан. Јер, како је то запазио током 60-их година чувени француски политиколог и правник Морис Диверже (*Maurice Duverger*): „У Француској нико не признаје да је десно – сви желе да буду на левици или бар на центру“.³¹ И притом закључује: „Левица је постигла велики успех тиме што је десници набацила осећај кривице“.³² Тај осећај кривице или нешто што је било налик томе је настало првенствено као плод држања петенистичког марионетског режима у току Другог светског рата када је мање-више све оно што је представљало или се сматрало десним снагама подржало, ако не искључиво, а оно у великој мери тај режим а самим тим, према доминантном послератном мишљењу, и губитак части Француске. Тако поједностављена слика свакако није до краја одговарала стварности јер је и добар број десно оријентисаних појединаца био у покрету отпора, али чињеница да је таква слика већ била створена и укореењена у послератној јавности. Под том и таквом хипотеком, једним својеврсним историјско-психолошким оптерећењем је читав низ деценија после Другог светског рата живела и деловала француска десница.³³

Међутим, сва та идеолошко-партијска питања су за генерала имала у основи другоразредни значај. По том питању он је имао сасвим категоричан, надидеолошки став: „Тежити изградњи Француске ослањајући се само на једну политичку фракцију је озбиљна грешка, а желети представљати Француску у име само једне политичке фракције је неопростив национални грех“.³⁴ Тежња за нацио-

31 Maurice Duverger, *Institutions politiques*, PUF, 1966, стр.705.

32 Maurice Duverger, *ibidem*, стр. 713.

33 У том контексту је занимљиво и сведочење бившег конзервативног француског премијера Франсоа Фијона који је изјавио да током његовог школовања на високим школама у Паризу (70-их година све оно што се сматрало „напредним“ и „вредним“ је сврставано лево, док све оно што је „назадно“ и „ретроградно“ је скоро аутоматски приписивано десници.

34 *Mémoires d'espoir*, *ibidem*, стр. 973.

налним јединством по сваку цену је у генераловим очима морала бити искључиво у функцији остварења два циља: националне независности која би нужно морала водити ка „циљу свих циљева“ – величини Француске, јер „Француска није Француска без величине“. Такав амбициозан циљ није притом био баш лако остварив у земљи „где је највећа партија...увек била партија незадовољника. То је важило до 1789, а то важи такође и после Револуције“.³⁵

С друге стране, посебност деголистичке мисли се јасно огледала и у економско-социјалној сфери. У том погледу он прави јасни отклон од чисто комунистичког, али и класичног капиталистичког приступа. Он истиче да „не негирајући корист коју је капитализам донео не само неколицини већ и заједници, чињеница је да он у себи носи мотиве за масовно и стално незадовољство. Истина је да неке мере ублажавају лоше последице режима заснованог на доктрини *“laissez-faire, laissez-passer”*, али оне не лече његову моралну исквареност“.³⁶ Када је о комунизму пак реч, он „иако у начелу спречава експлоатацију човека од стране човека, он спроводи наметнуту и одвратну тиранију и гура човека у мрачну атмосферу тоталитаризма, и притом углавном не остварујући у погледу животног стандарда, услова рада, пласирања производа, целокупног техничког напретка, оне резултате који би били остварени у слободи. Осуђујући дакле и један и други од та два супротстављена система, верујем да све указује нашој цивилизацији да мора изградити један нови систем који уређује људске односе на начин да свако учествује директно у резултатима предузећа у оквиру кога обавља посао“.³⁷ Овакав својеврсни „трећи пут“ Шарла де Гола је временом постао његов препознатљив знак у области привреде. Он фактички жели да сваки радник директно убира плодове свог рада у оквиру учешћа или партиципације у својој радној заједници.

Такође, сматрамо да у склопу анализе његовог односа према политичким идеологијама и странкама посебно место заслужује и однос према његовим најближим сарадницима преко којег се свеобухватно може појмити целина генералове личности. С обзиром да се Де Гол, као што смо могли видети, није сматрао привржеником ниједне посебне идеологије тиме је и његов однос према министрима, државним секретарима и осталим сарадницима био обележен првенствено кроз призму вишег циља- заједничког рада и односа према интересу отаџбине. У том смислу, блиска група људи око њега, такозвани „барони деголизма“, многи од њих и чланови

35 Alain Duhamel, *Les pathologies politiques françaises*, Plon, 2016, стр. 147.

36 *Mémoires d'espoir*, ibidem, стр. 111.

37 *Mémoires d'espoir*, ibidem, стр. 111.

бившег покрета отпора, су били тврдо језгро његових сарадника.³⁸ Исто тако, његова недогматичност по идеолошким питањима је допринела, ако не баш популарности у пуном смислу те речи, а оно најмање немалом поштовању које су према њему исказивале поједине партије³⁹ са левеце, као и неки левичарски опредељени појединци. Међу овим последњима, такозваним „деголистима са левеце“ (*chrétiens de gauche*) је било и неколико министара у његовим владама. Дакле, његова харизма, величина и дело су привукли и изванредан број појединаца који нису делили све идеолошке вредности са њим.

3.3. Институционалне реформе

Целокупна идејна основа деголистичког погледа на свет не би имала никаквог смисла ни конкретног ефекта без коренитог преображаја унутрашњег политичког система. У том смислу као најпречи задатак се наметнуло усвајање новог устава, односно стварање нове Републике.

У склопу генераловог односа према политичком систему у целини, неколико речи свакако заслужује и његов однос према облику владавине, односно републике и монархије. Имајући у виду да је „француско интелектуално биће суштински често склоно да ствари посматра кроз бинарне поделе: јакобинизам – жирондизам, централизам – унитаризам, левеца – десница, асимилација – интеграција, президентизам – парламентаризам, република – монархија итд.“⁴⁰ јасно је да је и по овом питању он морао заузети јасан став. Његово породично порекло, образовање и друштвени миље из кога је произишао су поприлично указивали на његову интимну окренутост ка монархији, али је он као изразити реалиста свакако био свестан републиканског убеђења велике већине француског народа, те је у том смислу „скројен“ републикански устав са јаким овлашћењима (неки би вероватно рекли „крипто-монархистички“) за шефа државе. Или, како је то сам генерал констатовао:

38 Иако нису сматрани „баронима“, нашој јавности у Србији су међу именима генералових сарадника вероватно најпознатији Валери Жискард Дестен, каснији председник републике (1974-1981), иначе Де Голов министар финансија, као и Андре Малро, светски познат писац и министар културе током читавог периода генералове власти.

39 У случају Комунистичке партије Француске, веома јаке и утицајне у то доба (иако је политички врхунац имала непосредно после рата и педесетих година 20. века) генералов, у основи релативно благонаклон, па и савезнички однос према Совјетском Савезу, је сигурно пресудно допринео својеврсном ауторитету који је Де Гол створио код француских комуниста, иако његових неспорно идеолошких противника.

40 Гујаничић Душан, „Правно-политички поглед на француско схватање нације“, Српска политичка мисао, 1/2017, стр.305.

„Оно што сам ја покушао да изведем је синтеза између монархије и републике“.⁴¹ Од тог времена чувени израз „председничка монархија“ се укорењено и опстао у француском политичком и јавном говору, али чак и у научној литератури.

Шта је основна идеја својеврсне деголистичке институционалне „револуције“? То је пре свега његово дубоко уверење да на челу Француске мора бити јак председник републике који оличава јединство нације и својим легитимитетом и природном улогом коју је предодредила сама историја стоји изнад партија и дневнополитичких борби. Једноставно, шеф државе је та фигура који нацији одређује пут и чију је политику дужна да спроведе друга грана извршне власти оличена у влади. Тако да је у основи новог политичког система лежала нескривена одбојност који је генерал гајио према пропалим режимима Треће и Четврте Републике које је презриво звао „режим партија“. Притом, први од ова два је у његовој визији⁴² довео до грандиозног националног слома 1940. године, а други пак се пред његовим очима озбиљно повијао и чак урушавао под ударима алжирске кризе.

Међутим, у првој фази трајања Пете Републике генерал није могао да спроведе своју намеру увођења непосредног избора председника. У Француској је најиме постојала јака свест, преношена генерацијама, о „цезаристичком“ режиму Наполеона III (1852-1870) који је почео као легално изабрани председник Друге републике (1848-1852), а онда спровео државни удар и прогласио себе за цара Другог царства све до 1870. Страх, реалан или не, од завођења диктатуре или барем личног режима, је провејавао у добром делу јавности и служио као главни аргумент опозицији против увођења директног избора шефа државе. Међутим, у конкретну реализацију те идеје он је кренуо тек по окончању рата у Алжиру, и нарочито након неуспелог атентата на њега од стране жестоких противника⁴³

41 Alain Peyrefitte, *ibidem*, стр. 56.

42 Као и код сваке политичке процене логично је да и код Де Голове мора постојати један немали део субјективног, али ипак и неке објективне чињенице му дају за право. Тако рецимо, довољно је поменути да је између 1920. и 1940. (дакле практично између два светска рата) Француска променила за тих 20 година ни мање ни више већ 47 влада! Министарске кризе и чести падови влада, председници државе бирани у скупштини без великих моћи, застарела војна доктрина... све су то били главни узроци брзометног слома 1940. године.

43 Током рата у Алжиру је створена терористичка „Организације тајне војске“ (*Organisation de l'armée secrète*) позната по скраћеници ОАС. Као непомирљиве присталице останка Алжира у саставу Француске, њени чланови су извели велики број терористичких напада у којима је, превасходно у Алжиру, страдало на хиљаде људи свих раса и религија. Састављена углавном од Француза који су рођени и живели у Алжиру и незадовољних официра развојем деголистичке политике према овом питању, они су на крају у очајничком екстремизму покушали да дођу главе и самом генералу. Међутим, организација је после деловања од неколико година разбијена, а неке вође и похапшене, тако да свака

алжирске независности у париском региону у лето те исте године, односно 1962. Након спроведене уставне реформе и референдума уведен је непосредни избор шефа државе који ће постати једно од основних обележја Пете Републике и константа овог режима до данас.

У оквиру опсежних реформи уставног режима Де Гол је увео такође и једну специфичну новину у чувеном члану 16. Устава из 1958 према којем „када су институције Републике, национална независност, територијална целовитост или извршење међународних обавеза озбиљно и непосредно угрожени и када је редовно функционисање државних органа онемогућено, председник Републике предузима мере које захтевају околности након званичних консултација са премијером, председницима скупштинских домова као и Уставним саветом“⁴⁴. Овај члан је једна потпуна новина у целокупној француској (и вероватно не само овој) уставној историји и отвара шефу државе широку могућност деловања када је држава најозбиљније угрожена спољним или унутрашњим непријатељем.⁴⁴ Као и сваки ванредни режим или мера и овде је тежиште на успостављању реда у што краћем року уз обавезно информисање нације путем званичне поруке. Тек по истеку 30 дана од почетка вршења ових ванредних овлашћења Уставни савет се може изјаснити о испуњености услова за даљу примену овог несвакидашњег члана устава. Повод за примену ове радикалне мере је била побуна групе незадовољних генерала у алжирском рату априла 1961. године који су се отворено одметнули од легалних власти и кренули у спровођење пуча. Након преузимања целокупне власти у руке од стране шефа државе на основу поменутог члана 16. Устава побуњени генерали су савладани, похапшени и осуђени.⁴⁵ Овај случај одметнутих официра у покушају државног удара је било најозбиљније искушење и за деголистичку власт и за њега лично током читаве његове једнодеценијске владавине, ако изузмемо горе поменути неуспели покушај атентата на њега 1962. године.

С друге стране, поред институционалних реформи темељни преображај у односу председник-народ је спроведен кроз установу референдума. У француској историји сигурно није било ниједног шефа државе који је чешће посезао за овим обликом непосредне

њена активност престаје 1962. године.

44 Ова „легализована диктатура“ има, рекло би се, инспирацију (свесну или несвесну) у институцији римског диктатора који је преузимао сву власт у земљи уз обавезу да уведе ред и отклони кризу у року од 6 месеци.

45 Радило се конкретно о четири генерала: Салану (*Salan*), Шалу (*Challe*), Зелеру (*Zeller*) и Жуоу (*Jouhaud*). Они су успели да под своју команду ставе око 1000 падобранаца, заузму неке важне тачке и институције у Алжиру, запрете државним ударом, али су после неколико дана савладани и осуђени на затворске казне.

демократије и народног изјашњавања од Шарла де Гола. Конкретно, током његове десетогодишње владавине је он чак 5 пута поsegнуо за референдумом; у преводу- колико и сви француски председници после њега заједно!⁴⁶ Ти референдуми су се односили на усвајање новог устава (1958), питање самоопредељења народа у Алжиру (1961), самог евијанског мировног споразума којим је требало окончати алжирски рат (1962), увођења директног избора председника републике (1962) и питања регионализације и реформе Сената (1969). Сви ови референдуми су добијени релативно убедљивом већином, са изузетком овог последњег који је био директан, непосредан повод за одлазак Шарла де Гола са власти.

ЗАВРШНА РАЗМАТРАЊА

Дело Шарла де Гола је ван сваке сумње велико, а ми сматрамо и трајно, и то у многим областима. Уосталом већ сама чињеница да се ове године обележава 60 година од успостављања његовог највећег животног дела, Пете републике, сведочи довољно у прилог изреченој тези. Поготово имајући у виду да „Пета република и није била предвиђена да потраје. Њено постојање је било у основи условљено решавањем алжирског питања због којег је генерал Де Гол и био позван да се врати на власт“.⁴⁷ Дакле, у свести доброг дела француске политичке класе тог доба генерал је, као својеврсни „ватрогасац“, добио мисију да угаси пожар алжирског рата, без превелике намере да му се омогући накнадно, у очима те исте касте, остваривање његових идеја и визије Француске. Међутим, снагом својих убеђења и личном храброшћу, моралним ауторитетом потеклим из светског рата, као и захваљујући одређеној групи верних сарадника оданих како његовој личности, тако и идејама које је заступао, Шарл де Гол је успео да се наметне и опстане на политичкој и историјској сцени Француске.

С друге стране, не само као спасилац отаџбине у Другом светском рату и утемељитељ новог режима, Де Гол је остао упамћен и по оригиналности својих политичких идеја и светске улоге коју је наменио Француској. Како је то већ једном језгровито речено „његова мисија, планетарног домета, се може изразити кроз неколико речи: независност, светска улога, француска самобитност“.⁴⁸ Ње-

⁴⁶ А ради се о чак шесторици председника који су после њега преузимали власт у Петој републици до данас. Из тога јасно следи да је за његове наследнике употреба референдума била изузетак а не правило.

⁴⁷ Jean Gicquel, Jean-Eric Gicquel, *Droit constitutionnel et institutions politiques*, Montchrestien, 2007, стр. 471.

⁴⁸ Jean-Michel Gaillard, “Le grand dessein du général”, *Les collections de l’Histoire*, hors-série

гова идеологија, или бар оно што би се у одређеном смислу могло подвести под њу, је у потпуности обележена специфичном спојем једног романтичарског идеализма с једне, и једног израженог прагматизма, с друге стране. Исто тако, он је својим политичким деловањем и мишљу објединио различите традиције француске политичке мисли- успео је да „помири два национализма различитог порекла, онај са левице и онај са деснице“.⁴⁹ За њега би се мирне душе могло рећи да је у потпуности прихватио ону идеју чувеног филозофа Анри Бергсона по којем је „једна нација једна мисија“.⁵⁰ Додајући притом у целу причу и један доста особен стил генераловог владања, харизматско-ауторитарни, рекли бисмо, утисак о његовој политичкој јединствености се чини потпуним. Спољно-политички посматрано, генерал је такође успео свим својим набројаним квалитетима да прилично вешто француски брод усидри између две идеолошки супротстављене велесиле тог доба, САД и СССР.

Разуме се исто тако да је свака велика личност имала и одређене неуспехе који се не смеју пренебрегнути у оцени њеног целокупног деловања. Де Голу се конкретно може замерити што није успео да изведе до краја мирнији разлаз са Алжиром и није боље можда припремио јавно мњење, а поготово алжирске Французе, за оно што се испоставило на крају као историјска неминовност. С друге стране, мајска побуна студената 1968. године са озбиљним анархистичко-маоистичким револуционарним елементима, праћена вишенедељним штрајковима, блокадом земље и великим уличним демонстрацијама је догађај који он није предвидео и који је у извесној мери уздрмао његов режим.⁵¹ Његов одлазак после неуспешног референдума којим је он желео да покрене питање ре-

n°1, *Les années De Gaulle*, 1998, стр.75.

49 Edouard Balladur, *Caractère de la France*, Plon, 1997, стр.25.

50 Henri Bergson, *Le bon sens ou l'esprit français*, Mille et une nuits, 2012, стр. 61-62.

51 Овај догађај, својеврсна револуција у покушају, је прилично уздрмао деголистичку власт иако је политички пропао након вишенедељних потреса у земљи. Несналажење владе првих неколико дана, чудна тишина самог генерала, његов тајни одлазак у посету француским војницима у њиховој зони у Немачкој, брутално сукоби полиције и демонстраната на улицама Париза, блокада Сорбоне и остали догађаји, су обележили оно што је у историји остало упамћено као „Мај 1968“. Након почетног шока, деголистичка власт се сабрала, организовала контрадемонстрације подршке, расписала парламентарне изборе и на њима победила. Али, побуна (која је према неким, истина неповрђеним информацијама, била потмогана и од стране саме ЦИА) је у земљи оставила трајни утисак и имала накнадне социолошко-културолошке последице, прevasходно кроз попуштање традиционалног васпитања и многих схватања, као и ослобађања индивидуалистичког духа код доброг дела омладине. Оцене у погледу „Маја 1968.“ остају у Француској и даље опречне, првенствено у зависности од идеолошко-политичке опредељености коментатора. Исто тако, оцене у погледу самих узрока овог догађаја (побуна против преврше ауторитарног друштва, ригидног система школовања и спорог друштвеног напредовања) нису једнообразне.

гионализације и реформе Сената у априлу 1969. је означио пре-засићеност старог државника великим амбицијама услед недостатка оне већинске подршке народа коју је уживао током читаве своје владавине. „За Де Гола ствари су биле једноставне: имао је изграђене концепције, подвргавао је своју власт свим изборима и референдумима. То је било на све или ништа, стално обраћање народу, узастопна провера народног поверења у њега“.⁵² Чим је први пут током десетогодишње владавине осетио да више не ужива плебисцитарну (иако је можда још увек имао већинску) подршку Француза, он се моментално и достојанствено повукао са власти.

Што се тиче деголистичког наслеђа у данашњој Француској, ствари делују доста сложено с обзиром на разноликост оних партија и струја које данас готово једногласно поштују генералов лик и дело. Партија која је баштинила његово наслеђе, основана 1976. године под називом „Окупљање за Републику“ чија је најистакнутија фигура био некадашњи председник Француске Жак Ширак (1995-2002) је од тада два пута мењала своје име⁵³, па делимично и идеологију, и велико је питање може ли се она и даље сматрати легитимним наследником деголизма, поготово имајући у виду одступање од неких кључних деголистичких принципа као што је, на пример, повратак Француске 2008. у јединствен систем НАТО командовања, директно супротан наведеној генераловој одлуци о војној независности у оквиру алијансе из 1966. године. Исто тако је врло занимљива чињеница да је и некада најогорченији противник генерала, Национални фронт Жан-Мари Лепена, настао од непомирљивих присталица Алжира у саставу Француске и делом бивших колаборациониста-петениста (дакле оног што се у француском контексту сматра екстремном десницом), у међувремено са доласком Марин Лепен на чело странке 2011. године идеолошки „променио плочу“ и углавном прихватио генералову мисао и дело. Постоји такође још један одређен број деголистички усмерених мањих странака и покрета који за сада немају одлучујућу улогу на француској политичкој сцени. Тако да, кад говоримо о деголистичком наслеђу у Француској данас, најприближније истини би било рећи да су готово сви бар помало, барем декларативно, деголисти, али да то дефинитивно нико није суштински до краја.

Но, политичка мисао и дело Шарла де Гола су довољно велики да је њихова вредност ванвременска и тешко достижна у догледно време, макар имајући у виду садашње политичке околности у

52 Edouard Balladur, *ibidem*, стр.74.

53 Та странка је 2002. године променила назив у „Унија за народни покрет“, а 2015. званично у „Републиканци“.

Француској. Тај „стални позив на напор“⁵⁴ или „одбијање онога што делује неизбежно“⁵⁵ је несумњиво за сада последња велика идеја у француској политици.

ЛИТЕРАТУРА

- Balladur, Edouard, *Caractère de la France*, Plon, 1997.
- Bergson, Henri, *Le bon sens ou l'esprit français*, Mille et une nuits, 2012.
- Bernstein, Serge, *L'Italie dans la pensée et le discours du general de Gaulle*, De Gaulle et l'Italie. Actes du colloque de Rome (1er-3 mars 1990).
- De Gaulle, Charles, *Mémoires d'espoir*, Plon, 1999.
- Duhamel, Alain, *Les pathologies politiques françaises*, Plon, 2016.
- Duverger, Maurice, *Institutions politiques*, PUF, 1966.
- Gaillard, Jean-Michel, “Le grand dessein du général”, *Les collections de l'Histoire*, hors-série n°1, Les années De Gaulle, 1998.
- Gicquel, Jean, Gicquel, Jean-Eric, *Droit constitutionnel et institutions politiques*, Montchrestien, 2007.
- Hazareesingh, Sudir, *Ce pays qui aime les idées- histoire d'une passion française*, Champs d'histoire, 2015.
- Peyrefitte, Alain, *C'était de Gaulle*, Edition de Fallois/ Fayard, 1994.
- Peyrefitte, Alain, *Le mal français*, Plon, 1976.
- Tauriac, Michel, *Vivre avec de Gaulle*, Plon, 2008.
- Гујаничић, Душан, „Правно-политички поглед на француско схватање нације“, *Српска политичка мисао*, 1/2017, стр. 299-320.
- Де Гол, Шарл, *Ратни мемоари I*, Просвета, 1968.
- <http://www.gaullisme.fr/2017/10/11/entre-de-gaulle-et-les-etats-unis-les-dessous-dune-guerre-de-30-ans/>

Dušan Gujaničić

THE POLITICAL IDEOLOGY OF CHARLES DE GAULLE

Resume

Charles de Gaulle is one of those persons whose work has indisputably marked an important part of European and world history in the XX century. The leader of the French resistance

54 *Les partis politiques français*, ibidem, стр. 40.

55 *Les partis politiques français*, ibidem, стр. 43.

during World War II has become the founder of the French Fifth Republic in 1958, setting the finishing of the Algerian war for independence as the main goal. All his work and politics were characterized by a strong will to build the national independence of France between the two great powers, ideologically opposed in the post-war period, USA and the Soviet Union. His wish for national independence was directly inspired by a vision of the French greatness that De Gaulle imagined since his childhood as the product of his patriotic education and later military career. At the same time, he was conscious of the fact that to achieve this purpose France will need nuclear weapon, as the most powerful guarantee for its independence. In the domain of internal policy his Constitution of 1958 assured the prevalence of executive power over the Parliament, bearing in mind that it was a central point of power under the Third and Fourth French Republic, and was, in his opinion, responsible for the huge national disaster in 1940 and the crisis in Algeria between 1954 and 1962, respectively. Nowadays in France, the legacy of Charles de Gaulle is officially continued by a few political parties and movements but it would be difficult to say if one or another is the true heir of his political thought. However, the force of his political convictions and the fortitude of his historical work are indisputable facts, even though French official policy nowadays has practically abridged some principles of Gaullism, as for example the independence of France within NATO. However, globally, the political thought of general de Gaulle remains the last great idea in the French politics.

Keywords: gaullism, sovereignty, national independence, vision, historical role